

УДК 338.48:316

Писарева Ірина Володимирівна

*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри туризму і готельного господарства
Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова*

Писарева Ирина Владимировна

*кандидат экономических наук,
старший преподаватель кафедры туризма и гостиничного хозяйства
Харьковский национальный университет городского хозяйства
имени А. Н. Бекетова*

Pysareva Iryna

*PhD, Senior Lecturer of
Tourism and Hospitality Management Department
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv*

**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ДЛЯ
ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ
СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ
ТУРИЗМА ДЛЯ ЛЮДЕЙ С ОГРАНИЧЕННЫМИ
ВОЗМОЖНОСТЯМИ
SOCIAL AND ECONOMIC ASPECTS OF TOURISM DEVELOPMENT
FOR PERSONS WITH DISABILITES**

Анотація. Стаття присвячена особливостям розвитку туризму для людей з обмеженими можливостями. Особливу увагу присвячено доступності музеїв для людей з обмеженими можливостями.

Ключові слова: люди з обмеженими можливостями, музей, розвиток, туризм.

Аннотация. *Статья посвящена особенностям развития туризма для людей с ограниченными возможностями. Особое внимание посвящено доступности музеев для людей с ограниченными возможностями.*

Ключевые слова: *люди с ограниченными возможностями, музей, развитие, туризм.*

Summary. *The article is devoted to the features of tourism development for people with disabilities. Particular attention is paid to the availability of museums for people with disabilities.*

Key words: *people with disabilities, museum, development, tourism.*

Туризм останнім часом став свого роду соціальним феноменом, що мобілізує мільйони людей по всьому світу, це сприяє не тільки економічному розвитку, але і кращому розумінню, спілкуванню і толерантності між людьми різних національностей. Саме тому так важлива доступність туристської інфраструктури для будь-якого члена сучасного суспільства незалежно від фізичних, соціальних або економічних можливостей.

Одним з показників демократичного суспільства є економічне і соціальне залучення людей з обмеженими можливостями. Так, з середини ХХ століття в Європі відбувається концептуальні і методологічні зрушення щодо гарантій прав людей з обмеженими можливостями.

Туризм для осіб з обмеженими фізичними можливостями набуває все більшого поширення в світі. Відомо, що кількість туристів цієї категорії становить близько 10 % всіх мандрівників. Люди з обмеженими можливостями подорожують менш активно, ніж інші громадяни Євросоюзу, так у Великобританії кількість таких туристів близько 37 %, а у Німеччині – 53 %. В Україні кількість людей з обмеженими можливостями станом на 1 січня 2018 р. становить 2,84 млн. осіб. Між тим

лише 11 % всіх туристичних подорожей у Європі та 7 % – у всьому світі здійснюють мандрівники з обмеженими можливостями. Попит на доступний туризм зростає в усьому світі і починає зароджуватись і в Україні [1].

Люди з особливими фізичними можливостями починають справедливо вимагати від суспільства відкритості, вільного доступу до всіх загальних ресурсів – в тому числі до зон відпочинку, туристських маршрутів, цікавих об’єктів архітектури та природи, парків, пляжів.

Значиму роль в туризмі грає музей як установа культури, що служить для зберігання пам’яток історії та культури і забезпечує доступ громадян до них. Відвідування музеїв – один з важливих елементів туризму, а отже, культурного розвитку і відпочинку людей. Відповідно, постає питання про доступність даного виду культурних установ для людей з особливими потребами.

Питаннями розвитку туризму та особливості його організації для осіб з фізичними вадами займались такі вчені як О. Ваньшина, М. Вейсен, Н. Демент'єва, Т. Калінін, К. Кейз, Е. Клігіна, Д. Мітчел, С. Робсон, Я. Смірницький, О. Холостова, Н. Шишліна, Л. Ярская-Смірнова, О. Волошинский, О. Мацелюх, Т. Каткова, Н. Локоть, К. Мінакова, О. Чернишенко, А. Шевцов.

Відвідування музеїв, художніх галерей, виставкових центрів та театрів дітьми та дорослими з обмеженими фізичними можливостями слугують не лише цілям художньо-естетичного виховання та організації дозвілля, але й завданням соціокультурної реабілітації осіб з обмеженими фізичними можливостями та їх інтеграції у соціальний простір.

Спеціально підготовлені послуги для людей з обмеженими фізичними можливостями в музеях на основі врахування особливих потреб передбачено державними зобов’язаннями перед міжнародною спільнотою за статтями 5, 9, 19 та 30 Конвенції ООН про права інвалідів –

недискримінація, доступність музейного середовища, можливість включення осіб з інвалідністю до життя місцевих спільнот, реалізація культурних прав [2]. Відкритість музейного середовища для людей з обмеженими фізичними можливостями сприяє встановленню рівності між людьми, руйнує негативні стереотипи та слугує поштовхом для формування позитивного ставлення до таких людей у суспільстві.

Забезпечення відкритого доступу осіб з особливими потребами до музеїв не зводиться виключно до питань полегшення фізичного пересування в просторі людей із порушеннями опорно-рухового апарату (встановлення додаткових технічних засобів на зразок пандусів, підйомників тощо), що є неприпустимим спрощенням [4].

Формування відкритого, доступного музейного простору передбачає цілий комплекс заходів, серед яких надзвичайна увага має бути приділена змістовній роботі музею: створенню спеціалізованих туристичних продуктів та пропозицій, розробці спеціальних програм, що враховували б потреби та можливості різних груп особливих відвідувачів.

В переліку тих послуг, які сьогодні можуть запропонувати відвідувачам з обмеженими можливостями окремі музеї Заходу – це спеціальний персонал, який навчений допомагати людям із різними вадами, екскурсії на мові знаків та жестів для глухих та тих, хто погано чує, екскурсії для сліпих з використанням предметів, до яких можна доторкнутися, інформація на шифрі Брайля, доступність залів для інвалідних візків, доволі широкі двері та пасажирські ліфти.

У 1984 році в Афінах відкрився Музей для людей з обмеженими можливостями зору, концепція якого була розроблена спеціалістами сумісно із людьми із вадами зору. Один із розділів експозиції присвячений мистецтву античної Греції. У ньому представлено більш ніж 100 предметів, які легко піддаються «зчитуванню» на помацки – статуї, вази, барельєфи та інші культурні цінності. Оскільки тактильний огляд межує із

загрозою для крихких експонатів, вони в більшості своїй представляють гіпсові копії з оригіналів. Але відвідувачі мають можливість познайомитися й зі зразками матеріалу, з якого зроблений оригінал, щоб відчувати його особливості [5].

В Китаї в травні 2008 року у відомому на весь світ імператорському Забороненому місті – музеї Гугун зданий в експлуатацію «зелений коридор» для людей з обмеженими можливостями, що є необхідним для туристів-інвалідів під час відвідування музею. В музеї встановлені спеціальні підйомники, на сходах, в проходах встановлені елементи проти ковзання. Крім того, музей також опублікував довідник для туристів-інвалідів, де чітко вказана вся відповідна інфраструктура.

Музей Метрополітен в Нью-Йорку передбачає багато заходів для людей з обмеженими можливостями. Музей пропонує послуги сурдоперекладу за великою кількістю програм. Сурдопереклад ведеться за допомогою американської мови жестів із голосовим супроводженням. Сюди можна приходити із службовими тваринами, також музей пропонує низку спеціальних програм для відвідувачів, які страждають вадами зору.

У багатьох музеях України, завдяки ініціативі окремих ентузіастів, відповідна робота вже триває. Так до музеїв, що проводять активно роботу в цьому напрямку можна віднести: Музей народної архітектури та побуту НАНУ в Києві, Харківський художній музей, Музей народної архітектури та побуту у Львові, Державний музей-заповідник І. Карпенка-Карого (Тобілевича) «Хутір Надія» у Кропивницькому, Кам'янець-Подільський державний історичний музей-заповідник, Луцький історико-культурний заповідник, Національний заповідник «Хортиця» та інші.

Проте, для ефективного впровадження спеціалізованих музейних програм, розрахованих на різні групи людей з особливими потребами, їм гостро бракує належного методичного забезпечення та фінансової підтримки. Функцію розробки таких методик в Україні в масштабах

держави має здійснювати профільний науково-методичний інститут музейної справи, який поки що не створено в Україні.

Музеї, як осередки культури у громадах, мають бути готові прийняти будь-якого члена суспільства, адаптуючи музейне середовище і для осіб з інтелектуальною недостатністю. усуваючи будь-які бар'єри, що можуть перешкоджати повноцінній участі осіб з обмеженими фізичними можливостями у музейних програмах. Для людей зі зниженим інтелектом такими бар'єрами є швидкий темп екскурсій, високий рівень узагальнень та теоретичних абстракцій, складний виклад матеріалу. За умови дотримання певних правил та усунення названих перешкод такі відвідувачі зможуть отримати позитивний емоційний заряд, відпочити від буденності, долучитися до духовних скарбів та здобутків.

Музей, не підготовлений до зустрічі з особливими екскурсантами, сьогодні не може відповідати сучасним вимогам і суперечить засадам цивілізованого осередку культури.

Адаптація музейного середовища для людей з вадами зору потребує виготовлення спеціальних експонатів на основі здійснених фахівцями наукових розробок, задля того, щоб твори мистецтва були не лише елементом розваги, але й сприяли розвитку людей з вадами зору, даючи їм нові емоції, враження, знання та уявлення.

Виходячи з цих даних, можна зробити висновок, що дотримання вимог до того, щоб забезпечити відвідувачам з обмеженими можливостями комфортне відвідування музеїв з найбільшою інформаційної користю, принесе музею успіх.

Звичайно, у кожного музею України є хороші перспективи щодо покращення рівня обслуговування осіб обмеженими фізичними можливостями, але часто перешкодою є відсутність фінансової підтримки, потрібних фахівців, незацікавленість місцевої влади даною проблемою. Тому ті музеї, які ще не знайшли будь-які можливості для прийому в своїх

стінах людей з обмеженими можливостями, можуть почати наполегливо звертатися до місцевої влади, організовувати різні акції для того, щоб привернути бажаючих до волонтерської діяльності, добровільної матеріальної допомоги, відправляти вже наявних фахівців на курси, що розширюють коло їх професійної діяльності (курси сурдоперекладу, курси по роботі з обмеженими фізичними можливостями, тощо).

Музеї, які прагнуть розвиватися в області обслуговування людей з особливими потребами і досягають своїх цілей, цілком можуть бути включені до складу інклюзивного туризму як найважливіша його складова.

На жаль, в даний момент економічний потенціал розвитку доступного туризму для людей з обмеженою можливістю сильно недооцінений, а також існує думка про високі витрати приведення туристичної інфраструктури у відповідність до потреб людей з обмеженими можливостями. Тому майбутній розвиток даного виду туризму має ґрунтуватися на використанні державно-приватного партнерства, що надасть можливість зробити його більш популярним серед українців з обмеженими можливостями.

Література

1. Теорія і практика організації активного відпочинку та туризму для неповносправних осіб / [Волошинський О., Горбацьо І., Мацелюх А., Сварник М.]. – Львів: Ліґа-Прес, 2009. – 128с.
2. Конвенція ООН про права інвалідів : офіційні видання / Офіційний Вісник України. – № 17 від 19.03.2010. – 799 с.
3. Про схвалення Концепції Державної цільової програми “Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів” на період до 2020 року : розпорядження КМ від 30 березня 2011 р. № 245-р (Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 659 від 25.07.2012).
4. Ваньшина О. П. Инвалиды по зрению в музее / О. П. Ваньшина //

- Проблемы реабилитационной индустрии – М.: Информ. Сб., 2003. – С. 28 – 31.
5. Лепський В. В. Інклюзивний туризм як вид реабілітації : наукове обґрунтування та перші кроки на шляху втілення у життя / В. В. Лепський, Л. Ю. Науменко, І. С. Борисова, та ін. // Український вісник медикосоціальної експертизи. – № 4 (22). – 2016. – С. 48–52.
6. Холостова Е. И. Социальная реабилитация: учебн. пособие. / Е. И. Холостова, Н. Ф. Дементьева – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и Ко», 2002. – 340 с.